

«La crisa morala da l'Occident»

Chomsky (* 1928) ha referì a Barcelona

DA GUIJU SOBIELA-CAANITZ

■ **Il cumbat electoral da 2016 en ils Stadis Unids ha confermà che lez vast pajais da passa 320 milliuns olmas merita il plural da ses num: El cumpiglia populaziuns multifaras. Tgi che vul cuntanscher la maioritad da las vuschs en l'entir pajais sto resguardar pliras gruppas da burgaisas e burgais.** Quai declera ils frequents dubis istorics da Washington, cunzunt cur ch'i gieva per la politica exteriura. L'istoricher Howard Zinn (1922–2010), anteriur voluntari da l'aviatica militar americana durant la Segunda Guerra mundiala, ha scrit davart ils onns 30 e 40 dal tschientaner passà: «L'Italia ha attagà l'Etiopia, Hitler ha occupà l'Austria e la Tschecoslovachia ed attagà la Polonia; tut quai n'ha betg intimà ils Stadis Unids da declerar la guerra (...). Quai che ha chaschunà l'entrada dals Stadis Unids en la guerra è stà [pir] l'attatga dal Giapun cunter la basa navala americana da Pearl Harbor (Hawaii) ils 7 da december 1941» (1). Ma ins temeiva daditg l'expansiun da la Germania e da l'Italia. En Pennsylvania ha il pitschen Noam Chomsky (*1928) scrit ses emprim artitgel en la gasetta da sia scola il 1939 davart l'entrada a Barcelona da las truppas da general Francisco Franco Bahamonde (1892–1975). Quai n'ha mai pli emblidà. Oz è l in linguist e filosof famus. Sco tal, gist avant las elecziuns americanas dals 8 da november, ha'l referì ils 5 a Barcelona (1,6 milliuns olmas) avant in auditori da var 1500 persunas; passa 3000 han stuì restar ordaifer. I suonda ina resumaziun segund il rapport publictà il 6 da november da la gasetta catalana online «El País Catalunya» (2).

Eleziuns en ils Stadis Unids

L'emprim ha Chomsky fatg endament l'onni 1939: «L'expansiun dal faschissem en Europa ma fascheva tema gia lezza guida. Jau sun vegl avunda per ma regurdar

Noam Chomsky.

dals discurs da Hitler al radio. Jau na chapiva betg ses plets, ma lur senn general era cler (...). En quel artitgel dal 1939 hai scrit che quai sa derasia e ch'ins na possia betg al fermar (...). Oz na pon ins dir ch'ins turnia tar il nazissem, ma i dat da patratgar.» Il public ha fatg dumondas al referent davart il cumbat electoral en ils Stadis Unids. Il schurnalist rapporta: «Chomsky ha (...) vuschà per Hillary Clinton cunter il candidat republican. Il referent ha critigà cleramain Donald Trump perquai che lez sneghia la midada da clima e veglia violar las leschas ecologicas e duvra dapli combustibels. Chomsky è sa mussà ordvart preoccupà perquai ch'in'elecziun da Trump dess a lez la pussaivladad da metter ad ir ina guerra nucleara. Il referent ha lura punctuà ch'il candidat republican na saja betg in cas unic da creschientscha da la dretga extrema, fashend endament ils cas da l'Austria e da la Germania.» Ins tema numnadamain

ina victoria da la Partida da la libertad (fpö) en l'elecziun presidenziala austriaca dals 4 da december 2016 e progress da l'Alternativa per la Germania il 2017.

Migraziuns e midada da clima

Chomsky «ha stgavà en ils motifs da las cuntinuadas crisas europeicas da migraziuns e fugias, dapi il colonialissem dal tschientaner passà, fin a las intervenziuns en Irak e Libia (...). El ha critigà la politica europeica d'accoglientscha, cumparegliada cun quella da pajais en svilup. El ha declerà: 'Il pajais che patescha dapli è il Libanon, nua ch'ils fugitivs furman 40% da la populaziun.' Plinavant ha'l relevà che Jordania e Kenia beneventian grondas quantitads da fugitivs. El ha era punctuà la contribuziun da la Turchia cun 2,5 milliuns fugitivs (...). El ha stigmatissà la tenuta 'simulada ed ipocrita' da l'Europa: 'Lezza fa squitsch sin la Turchia per che questa beneventia dapli refugiads

lunsch davent dals cunfins europeics (...). Nus duessan gidar a schliar quest problem il meglier pussaivel, cun agid economic e beneventond fugitivs.' Il referent ha manegià che quai saja lev sch'i dettia 'voluntad', e che la midada da clima vegnia ad augmentar migraziuns: Var 25 milliuns umans stoppian emigrar mintg'onn pervi da catastofas natiralas che derivian per part dal stgaudament global.» Il referent ha preschentà e declerà quella «crisa morala da l'Occident» (sic) en sia vasta dimensiun. Tgi sa sche la carstgaunadad prenda serius la cunvegna da Paris per cumbatter la midada da clima? La gasetta online «El País Catalunya» dals 9 da november la fa endament: «L'impuls da president Barack H. Obama è stà decisiv per cuntanscher lezza cunvegna (...). Ma ses successur Trump vul gist il cuntrari. El metta en dumonda la responsablidad dal carstgaun areguard il stgaudament global. Il matg passà ha'l declerà sia intenziun da stgassar la cunvegna da Paris davart il clima (...). Ségolène Royal, ministra franzosa da l'ambient, ha fatg endament a Trump la mesemna passada ch'el duaja spetgar trais onns per stgassar la cunvegna» (3).

Tgi vegn president da l'Austria?

Co va quai vinavant? «El País Catalunya» dals 9 commentescha: «Tar la victoria da Trump è la societad dividida. Las minoritads, las femnas, ils esters (...) ston s'adisar a vesair el sco president. Igl è er ina societad plain tema. Il president elegì ha empermess da chatschar davent ils 11 milliuns d'immigrads illegals (...). Ses 'na' a l'entrada da muslims violescha (...) la constituziun dals Stadis Unids. Sia inesperienza e sia pouca preparaziun fan ch'ins na sa betg co ch'el vegn a governar. Forsa sa moderescha'l lur, forsà fraina il sistem da contraforzas mintga regl d'arbitrariadad. Ma forsà (...) ston ins tuttina spetgar ina sviada autoritara en la lingia da

sias proclamaziuns dal cumbat electoral» (4). La victoria da Trump ha en mintga cas stimulà partidas e gruppas extremistas en Europa. Ils 4 da december tscherna il suveran austriac ses president federal. Ils dus candidats èn Norbert Hofer (Partida da la libertad, fpö) e l'indpendent Alexander van der Belle («VDB»), anteriur cusseglier naziunal dals verds. Quest, suenter l'elecziun da Trump, ha fatg attent a las consequenzas d'ina pussaivla elecziun da ses adversari Hofer: «Da kommt die Machtübernahme durch die fpö.» Il pled «Machtübernahme» fa cleramain endament la nominaziun da Hitler (1889–1945), naschi e creschi si en Austria, sco «Reichskanzler» tudestg ils 30 da schaner 1933. «VDB» ha punctuà: «Jau na less betg che l'Austria saja l'emprim pajais da l'Europa dal vest nua ch'ils populistas da la dretga surpiglian la pussanza. Jau sper, anzi, jau crai e sun segir che la vasta maioritad en Austria na less betg quai (...). Ils 4 da december duai esser quel sbat da las alas ('Flügel Schlag') che maina puspè l'Austria e l'Europa en la dretga direcziun (...). Nus na cumbattain betg mo per gudagnar ina tscherna. Nus defendain l'optimissem, (...) la solidaritad, il saun giudizi. Nus defendain la chapientscha e cumpassiu per tgi che na stat betg uschè bain. Per quai stun jau. Quai munta per mai las valurs che fan ora nossa patria cuminaivla l'Austria e ch'ins duai defender (...). Dalonder mes giavisch: Gai a vuschar! Mintga vusch quinta» (5).

1. Howard Zinn, *A people's history of the United States*. Segunda ediziun. New York (Harper Collins, ISBN 0-06-052837-0) 2001, chapitel 16, p. 410.
2. http://cat.elpais.com/cat/2016/11/06/internacional/1478427636_570104.html
3. http://4.elpais.com/cat/2016/11/09/internacional/1478693675_112854.html
4. http://4.elpais.com/cat/2016/11/09/internacional/1478647677_279555.html
5. Alexander van der Bellen, *Richtungsentcheidung über die Zukunft Österreichs und Europas*. Donnerstag, 10. November 2016.